

Algebra 2R

a voyage into the unknown

koteczek

~

Spis rzeczy niezbyt mądrych

Teoria równań algebraicznych	4
1.1 Rozwiązanie układów równań	4
1.2 Rozszerzanie ciał	6
Ciała skończone i pierwiastki z jedności	10
2.1 Algebraiczne domknięcie ciała	11
Ciała proste, pierwiastki z jedności	13
3.1 Ciała proste	13
3.2 Pierwiastki z jedności	13
3.3 Ciała skończone	15
Rozszerzenia ciał	17
4.1 Wymiar przestrzeni liniowej	17
Coś	22
5.1 Wielomian rozkładu koła [cyclotomic polynomials]	22
Teoria Galois	27

Wykład 1: Teoria równań algebraicznych

Przez R, S będziemy oznaczać pierścienie przemienne z $1 \neq 0$, natomiast K, L będziemy rezerwować dla oznaczeń ciał.

1.1 Rozwiązywanie układów równań

Rozważmy funkcje $f_1, \dots, f_m \in R[X_1, \dots, X_n]$. Dla wygody będziemy oznaczać krotki przez $\bar{X}$, czyli $R[X_1, \dots, X_n] = R[\bar{X}]$. Pojawia się problem: *czy istnieje rozszerzenie pierścieni z jednością $R \subseteq S$ takie, że układ $U : f_1(\bar{X}) = \dots = f_m(\bar{X}) = 0$ ma rozwiązanie w pierścieniu S ?*

Fakt 1.1. $\bar{a} = (a_1, \dots, a_n) \subseteq S$, gdzie S jest rozszerzeniem pierścienia R , jest rozwiązaniem układu równań $U \iff g(\bar{a}) = 0$ dla każdego wielomianu $g \in (f_1, \dots, f_m) \triangleleft R[\bar{X}]$.

Dowód:

$\Leftarrow$ Implikacja jest dość trywialna, jeśli każdy wielomian z $(f_1, \dots, f_m)$, czyli wytworzony za pomocą sumy i produktu wielomianów $f_1, \dots, f_m$ zeruje się na $\bar{a}$, to musi zerować się też na każdym z tych wielomianów.

$\Rightarrow$ Rozważamy dwa przypadki:

1. $(f_1, \dots, f_m) \ni b \neq 0$ i $b \in R$.

To znaczy w $(f_1, \dots, f_m)$ mamy pewien niezerowy wyraz wolny. Wtedy mamy wielomian $g \in (f_1, \dots, f_m)$ taki, że $g(\bar{a}) \neq 0$. Ale przecież g jest kombinacją wielomianów $f_1, \dots, f_m$, która na $\bar{a}$ przyjmuje wartość 0. W takim razie dostajemy układ sprzeczny i przypadek jest do odrzucenia.

2. $(f_1, \dots, f_m) \cap R = \{0\}$. (nie ma wyrazów wolnych różnych od 0)

Teraz wiemy, że układ U jest niesprzeczny, a więc możemy skonstruować pierścień z 1 S będący rozszerzeniem R [$S \supseteq R$] oraz rozwiązanie $\bar{a} \subseteq S$ spełniające nasz układ równań.

Niech $S = R[\bar{X}]/(f_1, \dots, f_m)$ i rozważmy

$$j : R[\bar{X}] \rightarrow S = R[\bar{X}]/(f_1, \dots, f_m)$$

nazywane **przekształceniem ilorazowym**. Po pierwsze, zauważmy, że $j \upharpoonright R$ jest 1 – 1, bo

$$\ker(j \upharpoonright R) = \ker(j) \cap R = (f_1, \dots, f_m) \cap R = \{0\}$$

i dlatego

$$j \upharpoonright R : R \xrightarrow{\cong} j[R] \subseteq S.$$

Z uwagi na ten izomorfizm, będziemy utożsamiać $R, j[R]$. W takim razie, S jest rozszerzeniem pierścienia R . Czyli mamy rozszerzenie pierścienia R .

Niech

$$\bar{a} = (a_1, \dots, a_n) = (j(X_1), \dots, j(X_n)) \subseteq S,$$

czyli jako potencjalne rozwiązanie rozważamy zbiór obrazów wielomianów stopnia 1 przez wcześniej zdefiniowaną funkcję $j : R[\bar{X}] \rightarrow S$. Tak zdefiniowane $\bar{a}$ jest rozwiązaniem układu U w pierścieniu S , bo dla funkcji wielomianowej (czyli zapisywalnej jako wielomian) $\hat{f}_i \in (f_1, \dots, f_m)$ mamy

$$\hat{f}_i(\bar{a}) = \hat{f}_i(j(X_1), \dots, j(X_n)) = j(\hat{f}_i(X_1, \dots, X_n)) = j(f_i) = 0.$$

TUTAJ TRZEBA POUZASADNIAĆ KILKA RÓWNOŚCI, ALE MOŻE NIE BĘDĘ TEGO ROBIŁA NA AISD

Uwaga 1.2. Skonstruowane powyżej rozwiązanie $\bar{a}$ układu U ma następującą własność uniwersalności:

(☕) Jeżeli $S' \supseteq R$ jest rozszerzeniem pierścienia z 1 i $\bar{a}' = (a'_1, \dots, a'_m) \subseteq S'$ jest rozwiązaniem U w S' , to istnieje jedyny homomorfizm

$$h : R[\bar{a}] \rightarrow R[\bar{a}']$$

taki, że $h \upharpoonright R$ jest identycznością na R i $h(\bar{a}) = \bar{a}'$. Wszystkie rozwiązania układów są homomorficzne.

$$\begin{array}{ccc} R & \xrightarrow{\subseteq} & R[\bar{a}] \subseteq S \\ \downarrow \subseteq & \searrow h & \\ R[\bar{a}'] \subseteq S' & & \end{array}$$

Tutaj $R[\bar{a}] \subseteq S$ jest **podpierścieniem generowanym przez $R \cup \{\bar{a}\}$** , czyli zbiór:

$$R[\bar{a}] = \{f(\bar{a}) : f(\bar{X}) \in R[\bar{X}]\} \subseteq S$$

Dowód: Niech $I = \{g \in R[\bar{X}] : g(\bar{a}') = 0\} \subseteq S'$. Oczywiście mamy, że $I \triangleleft R[\bar{X}]$, a więc

$$(f_1, \dots, f_m) \subseteq I.$$

Z twierdzenia o faktoryzacji wie

$$\begin{array}{ccc} R[\bar{X}] & \xrightarrow{j} & S = R[\bar{X}]/(f_1, \dots, f_m) \\ \downarrow \phi & \nearrow (\exists ! h) h(\bar{a}) = \bar{a}' & \\ S' \supseteq R[\bar{a}'] & & \end{array}$$

Homomorfizm $\phi : R[\bar{X}] \rightarrow R[\bar{a}']$ określamy wzorem

$$\phi(w) = w(\bar{a}),$$

a homomorfizm j jest jak wyżej odwzorowaniem ilorazowym. Widzimy, że

$$I = \ker(\phi)$$

$$\ker(j) = (f_1, \dots, f_m).$$

Z twierdzenia o homomorfizmie pierścieni dostajemy jedyny homomorfizm

$$h : R[\bar{X}]/(f_1, \dots, f_m) \rightarrow R[\bar{a}]$$

taki, że $h(\bar{a}) = \bar{a}'$.

Uwaga 1.3. Jeśli $I = (f_1, \dots, f_m)$, to $h : R[\bar{a}] \xrightarrow[\cong]{R} [\bar{a}']$.

Wtedy mamy $\ker \phi = \ker j$, czyli $\ker(h \circ j) = \ker \phi = \ker j$, no a z tego wynika, że $\ker h$ jest trywialne, czyli h jest apimorfizmem (1-1). Z drugiej strony, $\text{Im } \phi = \text{Im}(h \circ j)$, a ϕ jest epimorfizmem ("na"), więc również h musi być "na".

Założmy, że $S \supseteq R$ jest rozszerzeniem pierścienia oraz $\bar{a} \in S^n$. Wtedy:

1. ideał $\bar{a}$ nad R definiujemy jako

$$I(\bar{a}/R) = \{g \in R[\bar{X}] : g(\bar{a}) = 0\}$$

2. $\bar{a}$ nazywamy **rozwiązaniem ogólnym** układu U , jeśli ideał

$$I(\bar{a}/R) = (f_1, \dots, f_m).$$

Uwaga 1.4. W sytuacji jak z definicji wyżej, gdy U jest układem niesprzecznym, wtedy $\bar{a}$ jest rozwiązaniem ogólnym układu $U \iff$ zachodzi warunek (☕).

Dowód: Ćwiczenia.

1.2 Rozszerzanie ciał

Dla $K \subseteq L$ ciał i $\bar{a} \subseteq L$ definiujemy **ideał $\bar{a}$ nad K** jako:

$$I(\bar{a}/L) := \{f(X_1, \dots, X_n) \in K[\bar{X}] : f(\bar{a}) = 0\},$$

to znaczy generujemy ideał w wielomianach nad K zawierający wszystkie wielomiany (niekoniecznie tylko jednej zmiennej) zerujące się w $\bar{a}$.

Przykład:

Dla $K = \mathbb{Q}, L = \mathbb{R}, n = 1, a_1 = \sqrt{2}$ mamy

$$I(\sqrt{2}/\mathbb{Q}) = \{f(x^2 - 2) : f \in \mathbb{Q}[X]\} = (x^2 - 2) \triangleleft \mathbb{Q}[X]$$

Dalej, definiujemy

$$K[\bar{a}] := \{f(\bar{a}) : f \in K[\bar{X}]\}$$

czyli **podpierścień L generowany przez $K \cup \{\bar{a}\}$** oraz $K(\bar{a})$, czyli **podciało L** generowane przez $K \cup \{\bar{a}\}$:

$$K(\bar{a}) := \{f(\bar{a}) : f \in K(X_1, \dots, X_n) \text{ i } f(\bar{a}) \text{ dobrze określone}\}.$$

Tutaj $K(X_1, \dots, X_n)$ to *ciało ułamków pierścienia* $K[\bar{a}]$ w ciele L (czyli najmniejsze ciało, że pierścień może być w nim zanurzony). Czasami oznaczamy to przez $K[\bar{a}]_0$.

Uwaga 1.5. Niech $K \subseteq L_1, K \subseteq L_2$ będą ciałami. Wybieramy $\bar{a}_1 \in L_1$ i $\bar{a}_2 \in L_2$, $|\bar{a}_1| = |\bar{a}_2| = n$. Wtedy następujące warunki są równoważne:

1. istnieje izomorfizm $\phi : K[\bar{a}_1] \rightarrow K[\bar{a}_2]$ taki, że $\phi \upharpoonright K = \text{id}_K$ oraz $\phi(\bar{a}_1) = \bar{a}_2$.
2. $I(\bar{a}_1/K) = I(\bar{a}_2/K)$.

Dowód:

1 $\implies$ 2

Implikacja jest jasna, bo dla $g(\bar{X}) \in K[\bar{X}]$, bo $g(\bar{a}_1) = 0$ w $K[\bar{a}_1] \iff g(f(\bar{a}_1)) = 0$, a $f(\bar{a}_1) = \bar{a}_2$.

1 $\Leftarrow$ 2

Zwróćmy uwagę na odwzorowanie ewaluacji $\bar{a}_1$

$$\phi_{\bar{a}_1} : K[\bar{X}] \xrightarrow{\text{"na"}} K[a_1]$$

zadane wzorem

$$\phi(w(\bar{X})) = w(\bar{a}_1).$$

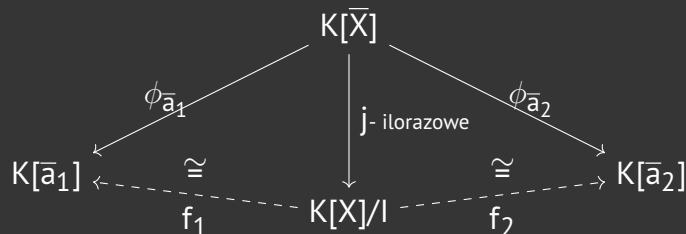
Mamy

$$\ker(\phi_{\bar{a}_1}) = I(\bar{a}_1/K).$$

Tak samo dla $\bar{a}_2$ możemy określić analogicznie odwzorowanie ewaluacyjne $\phi_{\bar{a}_2} : K[\bar{X}] \rightarrow K[\bar{a}_2]$. Wtedy

$$I(\bar{a}_2/K) = \ker(\phi_{\bar{a}_2}),$$

ale ponieważ $I(\bar{a}_1/K) = I(\bar{a}_2/K)$, to $\ker(\phi_{\bar{a}_1}) = \ker(\phi_{\bar{a}_2})$. Oznaczmy $I = I(\bar{a}_1/K) = I(\bar{a}_2/K)$. Widzimy, że $\phi_{\bar{a}_i} \upharpoonright K = \text{id}_K$.

Niech $f = f_2 f_1^{-1} : K[\bar{a}_1] \rightarrow K[\bar{a}_2]$ jest funkcją spełniającą warunki punktu 1.

MOŻE TUTAJ ŁADNIE SPRAWDZIĆ ŻE NAPRAWDĘ JEST TO DOBRZE SPEŁNIAJĄCA WARUNKI FUNKCJA?

Uwaga. Niech $I \triangleleft K[\bar{X}]$ *noetherowskiego* pierścienia $K[\bar{X}]$. Niech $I = (f_1, \dots, f_m)$ dla pewnych $f_i \in K[\bar{X}]$. Wtedy istnieje rozszerzenie pierścienia $S \supseteq K$ oraz $\bar{a} \subseteq S$ - rozwiązanie ogólne układu $f_1(\bar{X}) = \dots = f_m(\bar{X}) = 0$ takie, że $I(\bar{a}/K) = I$.

Dowód: Uwaga 1.4.

Twierdzenie 1.6. Niech $I \triangleleft K[\bar{X}]$. Wtedy istnieje ciało $L \supseteq K$ oraz $\bar{a} = (a_1, \dots, a_n) \subseteq L$ takie, że $f(\bar{a}) = 0$ dla każdego $f \in I$.

Dowód: Niech $I \subseteq M \triangleleft K[\bar{X}]$ będzie ideałem maksymalnym. Niech $L = K[\bar{X}]/M$ i określmy przekształcenie ilorazowe

$$j : K[\bar{X}]/M \rightarrow L = K[\bar{X}]/M.$$

Ponieważ $M \cap K = \{0\}$ (bo inaczej w ideale byłby wielomian odwracalny), to $j \upharpoonright K : K \rightarrow L$ jest funkcją $1 \mapsto 1$, czyli

$$j \upharpoonright K : K \xrightarrow{1 \mapsto 1} j[K] \subseteq L.$$

Możemy utożsamić K z $j[K]$, czyli $K \subseteq L$. Niech $\bar{a} = (a_1, \dots, a_n)$ takie, że dla każdego $i \in [n]$

$$a_i = j(X_i) \in L.$$

Wtedy $g(\bar{a}) = 0$ dla każdego $g(\bar{X}) \in M \supseteq I$ (bo inaczej mielibyśmy wyrazy wolne).

Wniosek 1.7. Niech $f \in K[X]$ stopnia > 0 . Wtedy istnieje ciało $L \supseteq K$ rozszerzające ciało K takie, że f ma pierwiastek w ciele L .

Przykłady:

1. Rozpatrzmy ciało $K = \mathbb{Q}$ i $f(X) = X - 2$. Wtedy $I = (f) \triangleleft \mathbb{Q}[X]$ jest ideałem maksymalnym, bo jest on pierwszy (w tym wypadku nierozkładalny). Równanie $f = 0$ ma rozwiązanie ogólne w pierścieniu ilorazowym

$$\mathbb{Q}[X]/I \cong \mathbb{Q}.$$

Czyli nie zawsze musimy rozszerzać ciało do czegoś nowego.

2. $\mathbb{C} = \mathbb{R}[i] = \mathbb{R}(i) = \mathbb{R}[z]$ dla każdego $z \in \mathbb{C} \setminus \mathbb{R}$, co jest na liście zadań.

Założmy, że $K \subseteq L_1, K \subseteq L_2$ są rozszerzeniami ciała. Wtedy mówimy, że L_1 jest izomorficzne z L_2 nad K [$L_1 \cong_K L_2$] $\iff$ istnieje izomorfizm $f : L_1 \rightarrow L_2$ taki, że $f|_K = \text{id}_K$.

Fakt 1.8.

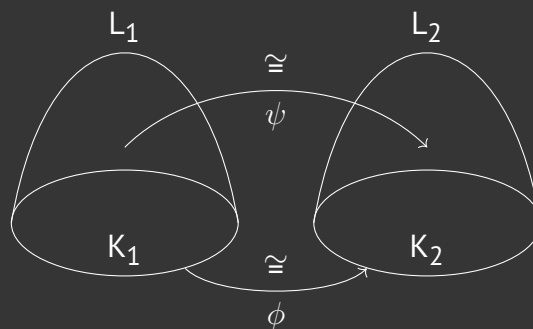
1. Założmy, że $f(X) \in K[X]$ jest nierozkładalny. Niech $L_1 = K(a_1), L_2 = K(a_2)$ i $f(a_i) = 0$ w L_i . Wtedy $L_1 \cong_K L_2$.

2. Ogólniej: założmy, że $\phi : K_1 \rightarrow K_2$ jest izomorfizmem i $f_1 \in K_1[X], f_2 \in K_2[X], \phi(f_1) = f_2, f_i$ jest nierozkładalne. Dodatkowo założmy, że $L_1 = K_1(a_1)$ i $L_2 = K_2(a_2)$, gdzie $f_i(a_i) = 0$ w L_i . Wtedy istnieje izomorfizm $\psi \in \phi : L_1 \rightarrow L_2$ taki, że $\psi(a_1) = a_2$.

Dowód:

1. $I(a_1/K) = (f) = I(a_2/K)$, stąd na mocy 1.5 mamy $K(a_1) \cong_K K(a_2)$. Po dowodzie przypadku 2. możemy uzasadniać, że jest to szczególny przypadek tego ogólniejszego stwierdzenia właśnie.

2. Zaczniemy od rozrysowania tej sytuacji:

Izomorfizm $\phi : K_1[X] \xrightarrow[\cong]{K_2} [X]$ indukuje nam przekształcenie

$$K_1[X]/(f_1) \xrightarrow[\phi]{\cong} K_2[X]/(f_2),$$

bo $\phi(f_1) = f_2$. Wiemy, że f_i jest nierozkładalne, czyli

$$I(a_i/K_i) = (f_i) \triangleleft K_i[X]$$

jest ideałem maksymalnym. Mamy

$$L_i = K_i(a_i) = K_i[a_i] \cong K[X]/I(a_i/K_i).$$

$$\begin{array}{ccc}
 K_1[X] & \xrightarrow[\phi]{\cong} & K_2[X] \\
 & \downarrow & \\
 K_1[X]/(f_1) & \xrightarrow[\phi]{\cong} & K_2[X]/(f_2) \\
 \downarrow h_1 & & \downarrow h_2 \\
 L_1 = K_1(a_1) & \xrightarrow[\psi]{\cong} & L_2 = K_2(a_2) \\
 \cup & & \cup \\
 K_1 & \xrightarrow[\phi]{} & K_2
 \end{array}$$

Wykład 2: Ciała skończone i pierwiastki z jednośc

Ciało $L \supseteq K$ nazywamy **ciałem rozkładu nad K** wielomianu $f \in K[X]$, gdy spełnione są warunki:

1. f rozkłada się w pierścieniu $L[X]$ na czynniki liniowe (stopnia 1)
2. Ciało L jest rozszerzeniem ciała K o elementy $a_1, \dots, a_n$, gdzie $a_1, \dots, a_n$ to wszystkie pierwiastki f w L .

Przykład: Jeżeli $\deg(f) = 0$, to nie istnieje ciało rozkładu f .

Wniosek 2.1. Załóżmy, że $f \in K[X]$ jest wielomianem stopnia > 0 . Wtedy

1. istnieje L : ciało rozkładu f nad K ,
2. to ciało jest jedyne z dokładnością do izomorfizmu nad K .

Dowód:

1. Dowód przez indukcję względem stopnia f

Jako przypadek bazowy rozważmy f takie, że $\deg(f) = 1$. Wtedy $L = K$ i wszystko wniosek jest spełniony.

Założmy teraz, że stopień wielomianu f jest > 1 i też zachodzi dla wszystkich wielomianów stopnia $< \deg(f)$ i wszystkich ciał K' . Teraz z 1.7 wiemy, że istnieje rozszerzenie ciała $L \supseteq K$ takie, że f ma pierwiastek w L . Nazwijmy ten pierwiastek a_0 i niech

$$K' = K(a_0).$$

Ponieważ $K'[X]$ wielomian f ma pierwiastek a_0 , to możemy zapisać

$$f = (x - a_0)f_1$$

dla pewnego $f_1 \in K'[X]$ i $\deg(f_1) < \deg(f)$. Z założenia indukcyjnego dla f_a istnieje $L' = K'(a_1, \dots, a_r)$ - ciało rozkładu wielomianu f_1 nad K' . Wtedy

$$L = K(a_0, \dots, a_r)$$

jest ciałem rozkładu f nad K .

2. Udowodnimy wersję ogólniejszą:

(🐉) Jeśli $\phi : K_1 \xrightarrow{\cong} K_2$ jest izomorfizmem nad ciałem i $f_i \in K_i[X]$ jest wielomianem stopnia > 0 , $\phi(f_1) = f_2$, to wtedy istnieje $\psi : L_1 \xrightarrow{\cong} L_2$ izomorfizm nad ciałami rozkładu f_i w K_i rozszerzający izomorfizm ϕ (to znaczy $\phi \subseteq \psi$).

Wykorzystamy indukcję po $\deg(f)$. W przypadku bazowym mamy $\deg(f) = 1$, czyli $L_1 = K_1, L_2 = K_2$ i $\phi = \psi$.

Teraz niech $\deg(f) > 1$ i załóżmy, że dla wszystkich ciał K' oraz wielomianów stopnia $< \deg(f)$ jest to prawdą. Niech

$$f_i = f'_i \cdot g_i,$$

gdzie $f'_i, g_i \in K_i[X]$ i g_i jest wielomianem nierozkładalnym w K . Wiemy już, że istnieje $a_i \in L_i$ będące pierwiastkiem wielomianu g_i .

Z faktu 1.8:(2), wiemy, że istnieje wtedy izomorfizm

$$\psi_0 : K_1(a_1) \xrightarrow{\cong} K_2(a_2)$$

taki, że $\psi_0(a_1) = a_2$ i $\phi \subseteq \psi_0$.

$$\begin{array}{ccc} K_1(a_1) & \xrightarrow[\exists \psi_0]{\cong} & K_2(a_2) \\ \parallel & & \parallel \\ K'_1 & & K'_2 \\ \cap & & \cap \\ L_1 & \xrightarrow[\exists \psi_1]{\cong} & L_2 \end{array}$$

Z założenia wiemy, że L_i to ciało rozkładu f'_i nad K_i . W takim razie z założenia indukcyjnego istnieje izomorfizm

$$\psi_1 : L_1 \xrightarrow{\cong} L_2$$

taki, że $\psi \subseteq \psi_0$ i to już jest koniec.

Wniosek 2.2. Jeśli $f_1 \in K_1[X]$ i $f_2 \in K_2[X]$ są nierozkładalnymi wielomianami, $\phi : K_1 \xrightarrow{\cong} K_2$ izomorfizmem i $\phi(f_1) = f_2$, a L_1, L_2 to ciała rozkładu f_1, f_2 odpowiednio nad K_1 i K_2 , $a_i \in L_i$ to pierwiastek f_i , to wtedy istnieje $\psi : L_1 \xrightarrow{\cong} L_2$ takie, że $\psi(a_1) = a_2$.

Dowód: Wynika z dowodu stwierdzenia .

2.1 Algebraiczne domknięcie ciała

Ciało L jest **algebraicznie domknięte** $\iff$ dla każdego $f \in L[X]$ o stopniu > 0 istnieje pierwiastek f w L . To znaczy każdy wielomian rozkłada się na czynniki liniowe nad L .

Przykład:

- $\hookrightarrow \mathbb{C}$ jest algebraicznie domknięte.
- $\hookrightarrow \mathbb{R}$ nie jest algebraicznie domknięte, gdyż $x^2 + 1$ nie ma pierwiastka rzeczywistego.
- $\hookrightarrow \mathbb{Q}[i]$ nie jest algebraicznie domknięte, bo $x^2 - 2$ nie ma pierwiastka.

Twierdzenie 2.3. Każde ciało K zawiera się w pewnym ciele algebraicznie domkniętym.

Dowód:

Jak mamy wielomian nad ciałem, to istnieje rozszerzenie ciała do tego wielomianu. I dalej leci kombinatoryka.

Lemat: Dla każdego ciała K istnieje $L \supseteq K$ takie, że $(\forall f \in K[X])$ stopnia > 0 , f ma pierwiastek w L .

Rozważmy dobry porządek na zbiorze wielomianów z $K[X]$ stopnia > 0

$$\{f \in K[X] : \deg(f) > 0\} = \{f_\alpha : \alpha < \kappa\}.$$

Tutaj α, κ to liczby porządkowe, niekoniecznie skończone. Skonstruujmy rosnący ciąg rozszerzeń ciał $\{K_\alpha : \alpha < \kappa\}$ taki, że

- $\hookrightarrow K \subseteq K_\alpha \subseteq K_\beta$ dla $\alpha < \beta < \kappa$
- $\hookrightarrow f_\alpha$ ma pierwiastek w $K_{\alpha+1}$.

Dowód przez indukcję pozaskończoną. Dla $K_0 = K$.

Założmy, że $\alpha < \kappa$ i mamy $\{K_\beta : \beta < \alpha\}$ spełniając warunki powyżej. Niech $K' = \bigcup_{\beta < \alpha} K_\beta$. Musimy pokazać, że K' jest ciałem.

1. α to liczba graniczna. Definiujemy $K' = \bigcup_{\beta < \alpha} K_\beta$ jako zbiór.

Musimy określić działania w K' . Niech $x, y \in K'$, wtedy istnieje $\beta < \alpha$ takie, że $x, y \in K_\beta$. Czyli $x + y \in K_\beta \subseteq K'$ i $xy \in K_\beta \subseteq K'$. W takim razie K' jest rozszerzeniem ciała K_β .

Teraz definiujemy $K_\alpha = K'$ i otrzymujemy pożądane rozszerzenie ciała.

2. $\alpha = \beta + 1$ to następnik, wtedy $K' = K_\beta$.

Wielomian f_α jest wielomianem nad $K \subseteq K'$. Z wniosku 1.7 wiemy, że istnieje rozszerzenie $K_\alpha \supseteq K$ takie, że f_α ma pierwiastek w K_α .

L definiujemy jako sumę po wyżej udowodnionej konstrukcji:

$$L = \bigcup_{\alpha < \kappa} K_\alpha$$

i to ciało spełnia nasz lemat.

Wracamy teraz do dowodu twierdzenia 2.3 i niech $(L_n, n < \omega)$ będzie rosnącym ciągiem ciał takim, że

$$\hookrightarrow L_0 = K$$

$$\hookrightarrow L_{n+1} \supseteq L_n, \text{ gdzie } L_{n+1} \text{ dane jest przez lemat, to znaczy } (\forall f \in L_n[X]) f \text{ ma pierwiastek w } L_{n+1}.$$

Niech

$$L_\infty = \bigcup_{n < \omega} L_n \supseteq K.$$

Jest to ciało, ponieważ suma rosnącego ciągu ciał jest ciałem. Dalej mamy, że jest to ciało algebraicznie domknięte, gdy dowolny $f \in L_\infty[X]$ ma stopień skończony > 0 , czyli istnieje n takie, że $f \in L_n[X]$. A więc f ma wszystkie pierwiastki w $L_{n+1} \subseteq L_\infty$.

Wykład 3: Ciała proste, pierwiastki z jedności

3.1 Ciała proste

Uwaga 3.0. Załóżmy, że mamy ciała $K \subseteq L$. Wtedy

$$\hookrightarrow \text{char}(K) = \text{char}(L)$$

$$\hookrightarrow 0_K = 0_L \text{ oraz } 1_K = 1_L$$

$$\hookrightarrow K^* = K \setminus \{0\} \subseteq L^* = L \setminus \{0\} \text{ oraz dla } x \in K \text{ } -x \text{ w } K \text{ jest równe } -x \text{ w } L.$$

K jest **ciałem prostym** wtedy i tylko wtedy, gdy K nie zawiera żadnego właściwego podciała.

Przykład:

$$\hookrightarrow \mathbb{Q}, \text{ gdzie } \text{char}(\mathbb{Q}) = 0 \text{ to ciało proste nieskończone.}$$

$$\hookrightarrow \text{Ciałem prostym skończonym jest na przykład } \mathbb{Z}_p \text{ dla liczby pierwszej } p, \text{ wtedy } \text{char}(\mathbb{Z}_p) = p.$$

Uwaga 3.1.

1. Każde ciało zawiera jedyne podciało proste
2. Z dokładnością do $\cong \mathbb{Q}, \mathbb{Z}_p$ to wszystkie ciała proste.

Przykład: Załóżmy, że K jest skończone. Wtedy K^* też jest skończone rzędu $|K^*| = n < \infty$. Później dowiemy się, że $|K| = p^k$, a więc $|K^*| = p^k - 1$. Wiemy, że dla każdego $x \in K^*$ zachodzi $x^n = 1$.

3.2 Pierwiastki z jedności

Niech R będzie pierścieniem przemiennym z $1 \neq 0$. Mamy następujące definicje:

$$1. a \in R \text{ jest } \textbf{pierwiastkiem z 1} \text{ stopnia } n > 0 \iff a^n = 1$$

$$2. \mu_n(R) = \{a \in R : a^n = 1\} \text{ jest } \textbf{grupą pierwiastków z 1} \text{ stopnia } n$$

$$3. \mu(R) = \{a \in R : (\exists n) a^n = 1\} = \bigcup_{n>0} \mu_n(R) \text{ jest } \textbf{grupą pierwiastków z 1}$$

$$4. a \text{ jest } \textbf{pierwiastkiem pierwotnym} \text{ [primitive root] stopnia } n \text{ z } 1 \iff a \in \mu_n(R) \text{ oraz dla każdego } k < n \text{ } a \notin \mu_k(R).$$

Uwaga 3.2.

1. $\mu_n(R) \triangleleft R^*$ jest grupą jednostek pierścienia
2. $\mu(R) \triangleleft R^*$
3. $\mu(R)$ jest **torsyjną grupą abelową** (każdy element jest pierwiastkiem z 1).

Przykłady

$$1. \mu(\mathbb{C}) = \bigcup_{n>0} \mu_n(\mathbb{C}) \leq (\{z \in \mathbb{C} : |z| = 1\}, \cdot) \triangleleft \mathbb{C}^* = \mathbb{C} \setminus \{0\} \text{ jest nieskończona.}$$

$$2. \mu(\mathbb{C}) \cong (\mathbb{Q}, +) / (\mathbb{Z}, +), \text{ bo } f : \mathbb{Q} \xrightarrow[\text{homo}]{\text{"na"}} \mu(\mathbb{C}) \text{ taki, że } f(w) = \cos(w2\pi) + i \sin(w2\pi) \text{ ma jądro } \ker(f) = \mathbb{Z}.$$

$$3. \mu(\mathbb{R}) = \{\pm 1\}$$

$$4. \mu_n(K) = \{\text{zera wielomianu } x^n - 1\}. \text{ Ten wielomian będziemy oznaczali } w_n(x) = x^n - 1.$$

Uwaga 3.3.

1. Jeśli $\text{char}(K) = 0$, to $w_n(x) = x^n - 1$ ma tylko pierwiastki jednokrotne w K [simple roots]
2. Jeśli $\text{char}(K) = p > 0$ i $n = p^l n_1$ takie, że $p \nmid n_1$, to wszystkie pierwiastki $w_n(x) = x^n - 1$ mają krotność p^l w K .

Dowód:

1. Niech $a \in K$ takie, że $w_n(a) = 0$. Z twierdzenia Bezouta mamy, że

$$w_n(x) = x^n - 1 = x^n - a^n = (x - a)(x^{n-1} + ax^{n-2} + \dots + a^{n-2}x + a^{n-1}) = (x - a)v_n(x),$$

gdzie $v_n(x) = x^{n-1} + ax^{n-2} + \dots + a^{n-2}x + a^{n-1}$.

Z tego, że $\text{char}(K) = 0$ wynika, że $v_n(a) = na^{n-1} \neq 0$, skąd wynika, że a jest jednokrotnym pierwiastkiem $w_n(x)$.

2. Jesteśmy w ciele K o $\text{char}(K) = p$. Niech $n = p^l n_1$. Rozważmy wielomian

$$w_n(X) = X^n - 1 = (X^{n_1})^{p^l} - 1^{p^l} = (X^{n_1} - 1)^{p^l} = w_{n_1}(X)^{p^l}.$$

Czyli $\mu_n(K) = \mu_{n_1}(K)$. Załóżmy, że $a \in K$ to pierwiastek wielomianu $w_n(X)$. Wtedy a jest też pierwiastkiem wielomianu w_{n_1} w ciele K . Wtedy

$$w_{n_1}(X) = (X - a)v_{n_1}(X),$$

v_{n_1} jak w przypadku wyżej. Wówczas

$$v_{n_1}(a) = n_1 a^{n_1-1} \neq 0,$$

bo $p \nmid n_1$. Jeśli a jest 1-krotnym pierwiastkiem $w_{n_1}(X)$, to jest on p^l -krotnym pierwiastkiem $w_n(X)$.

Twierdzenie 3.4. Niech $G < \mu(K)$ i G jest podgrupą skończoną o $|G| = n$. Wtedy

1. $G = \mu_n(K)$
2. G jest cykliczna
3. Jeśli $\text{char}(K) = p > 0$, to $p \nmid n$.

Dowód

1. Jeśli $|G| = n$, to dla każdego $x \in G$ mamy $x^n = 1$. Z tego wynika, że $G \subseteq \mu_n(K)$, ale $|\mu_n(K)| \leq n$, czyli $G = \mu_n(K)$.

2. Chcemy pokazać, że dla wielomianu $w_n(X)$ mamy n różnych pierwiastków. Wystarczy pokazać, że istnieje $x \in G$ taki, że $\text{ord}(x) = n$.

Założmy nie wprost, że dla każdego $x \in G$ $\text{ord}(x) < n$. Niech

$$k = \max\{\text{ord}(x) : x \in G\}.$$

Niech $x_0 \in G$ takie, że $\text{ord}(x_0) = k$. Wtedy

$$(\forall y \in G) \text{ord}(y) \mid k.$$

Gdyby tak nie było, to istniałby $y \in G$, $\text{ord}(y) \nmid k$. Czyli istnieje liczba pierwsza p taka, że l jest podzielne przez wyższą potęgę p niż k . To oznacza, że $l = p^\alpha l'$ i $k = p^\beta k'$, gdzie $p \nmid l'$ i $\alpha > \beta$.

Rozważmy $y' = y^l$. Skoro y ma rząd l , to $\text{ord}(y') = p^\alpha$, a dla $x'_0 = x_0^{p^\beta}$ mamy $\text{ord}(x') = k'$. Wobec tego $\text{ord}(x'_0 y') = p^\alpha \cdot k'$, ale to jest większe od k i dostajemy sprzeczność.

3. Wiemy, że wszystkie pierwiastki $w_n = x^n - 1$ są jednokrotne, bo jest ich w tym przypadku dokładnie n (z poprzedniego punktu). Z uwagi 3.3, że jeśli $n = p^l n_1$, to pierwiastki wielomianu $w_n(x)$ mają krotność p^l . Ale w tym przypadku pierwiastki mają krotność jeden, czyli $p^l = 1$ i $n = 1 \cdot n_1$, gdzie $p \nmid n_1$.

Wniosek 3.5. Jeśli $a \in \mu_n(K)$ jest pierwiastkiem pierwotnym z 1 stopnia $n > 1$, to a generuje $\mu_n(K)$.

Dowód:

$\mu_n(K) \supseteq \langle a \rangle = \mu_k(K)$ dla pewnego $k \in \mathbb{N}$. Ale ponieważ a było pierwiastkiem pierwotnym z 1, to musimy mieć $n = k$.

3.3 Ciała skończone

Twierdzenie 3.6. Niech K będzie ciałem skończonym. Wtedy

1. $\text{char}(K) = p \implies |K| = p^n$ dla pewnego $n \in \mathbb{N}$
2. Dla każdego $n > 0$ istnieje dokładnie jedno ciało K takie, że $|K| = p^n$ z dokładnością do izomorfizmu.

Ciało mocy p^n będziemy oznaczać $F(p^n)$.

Dowód:

1. Skoro $\text{char}(K) = p$, to $\mathbb{Z}_p \subseteq K$ jest najmniejszym podciałem prostym ciała K . W takim razie, K jest skończoną przestrzenią liniową nad $\mathbb{Z}_p$. Jeśli $n = \dim_{\mathbb{Z}_p}(K)$, to K jest izomorficzne z $\mathbb{Z}_p^n$, jako przestrzeń liniowa nad $\mathbb{Z}_p$. W takim razie $|K| = p^n$.

2.

Istnienie:

Niech $n > 0$. Rozważmy

$$w_{p^n-1}(x) = x^{p^n-1} \in \mathbb{Z}_p[X].$$

Niech $L \supseteq \mathbb{Z}_p$ będzie ciałem rozkładu wielomianu w_{p^n-1} , a $K = \{0\} \cup \{\text{pierwiastki } w_{p^n-1}\}$. Wtedy

$$|K| = 1 + p^n - 1 = p^n,$$

czyli mamy potencjalne ciało rzędu p^n . Wystarczy więc pokazać, że K jest ciałem.

Niech $f : L \xrightarrow{1-1} L$ będzie funkcją Frobeniusa $x \mapsto x^p$. Teraz niech $f^n = f \circ \dots \circ f$, $f^n(x) = x^{p^n}$. Jest to monomorfizm, bo składamy ze sobą n takich samych funkcji $1-1$. Dla $a \in L$ mamy

$$(a^{p^n-1} = 1 \vee a = 0) \iff a \in K.$$

Co więcej, $a^{p^n-1} = 1 \iff a^{p^n} = a \iff f^n(a) = a$, czyli $K = \{a \in L : f^n(a) = a\}$ jest zbiorem punktów stałych morfizmu f^n , czyli jest ciałem, czego dowód jest pozostawiony na ćwiczenia.

Jedyność K :

Ciało K stworzone jak wyżej jest ciałem rozkładu $w_{p^n-1}(x)$ nad $\mathbb{Z}_p$.

Założmy nie wprost, że K' to inne ciało mocy p^n . Bez straty ogólności $\mathbb{Z}_p \subseteq K'$. Niech $x \in K'$. wiemy, że $x = 0$ lub $x^{p^n-1} = 1$. W takim razie w_{p^n-1} rozkłada się nad K' na czynniki liniowe. Zatem K' jest również ciałem rozkładu w_{p^n-1} nad $\mathbb{Z}_p$.

Z wniosku 2.1.(2) mamy, że dwa ciała rozkładu nad jednym wielomianem są izomorficzne i $K \cong K'$ nad $\mathbb{Z}_p$ i mamy sprzeczność.

Wykład 4: Rozszerzenia ciał

Definicja 4.1. Niech $K \subseteq L$ będą ciałami i $a \in L \setminus K$.

- $\hookrightarrow$ Jeżeli a jest algebraiczny nad K , to istnieje $f \in K[X]$ stopnia > 0 i $f(a) = 0$
- $\hookrightarrow a$ jest przestępny nad K [transcendental] $\iff a$ nie jest algebraiczny.
- $\hookrightarrow$ Rozszerzenie $L \supseteq K$ jest algebraiczne $\iff$ dla każdego $a \in L$ a jest algebraiczny nad K .
- $\hookrightarrow$ Rozszerzenie jest przestępne $\iff$ nie jest algebraiczne.
- $\hookrightarrow$ Niech $a \in \mathbb{C}$. Wtedy a jest algebraiczna, gdy a jest algebraiczna nad $\mathbb{Q}$.

Przykłady:

1. W $\mathbb{C}$ na i jest pierwiastkiem algebraicznym wielomianu $x^2 + 1$, a $\sqrt[n]{d}$ jest pierwiastkiem $x^n - d$.
2. Ciało $F(p^n)$ ma charakterystykę p i $F(p) \subseteq F(p^n)$ jest rozszerzeniem ciał, które jest algebraiczne. Dla dowolnego $a \in F(p^n)$ to jest ono pierwiastkiem wielomianu $X^{p^n} - X$, czyli a jest algebraiczne nad $F(p)$.
3. Pierwiastki przestępne to na przykład e, π, E^π , aczkolwiek nie jesteśmy pewni tego ostatniego [doczytać w S. Lang, Algebra].
4. Rozważamy $K \subseteq L = K(X)$, czyli pierścień ułamków. Weźmy $x \in K(X)$ - przestępny nad K . Załóżmy, że istnieje wielomian $f \in K[X]$ różny od 0. I założmy, że $0 = \widehat{f}(X)$ to funkcja wielomianowa.

$$0 = \widehat{f}(X) = f \neq 0$$

i jest to sprzeczność.

Uwaga 4.2. Niech a jak wyżej. Wtedy a jest algebraiczny nad $K \iff I(a/K) \neq \{0\}$ jako ideał $K[X]$.

4.1 Wymiar przestrzeni liniowej

Niech $K \subseteq L$ będzie rozszerzeniem ciała K . Wtedy L jest **przestrzenią liniową nad K** . Definiujemy stopień rozszerzenia [coś innego jak indeks przy grupach]

$$[L : K] := \dim_K(L)$$

jako **wymiar przestrzeni liniowej** nad K .

Uwaga 4.3. Niech $a \in L \setminus K$. Następujące warunki są równoważne:

1. a jest algebraiczny nad K
2. $K[a] = K(a)$, to znaczy $K[a]$ jest ciałem (usuwanie niewymierności z mianownika)
3. $[K(a) : K] = \dim_K(a) < \infty$

Dowód:

$$1 \implies 2$$

Wystarczy pokazać, że $K[a]$ jest ciałem. Rozważamy $I(a/K) \triangleleft K[X]$. Wiemy, że $K[X]$ jest PID, więc potrzebujemy, aby $I(a/K)$ było ideałem pierwszym.

$$f \cdot g \in I(a/K) \iff 0 = \widehat{f \cdot g}(a)$$

gdzie daszek oznacza homomorfizm ewaluacji, który jest również homomorfizmem w punkcie. Czyli

$$\widehat{f \cdot g}(a) = \widehat{f}(a)\widehat{g}(a) = 0 \iff \widehat{f}(a) = 0 \vee \widehat{g}(a) = 0.$$

Czyli $I(a/K)$ jest ideałem pierwszym w pierścieniu PID, więc jest ideałem maksymalnym. Mamy więc, że

$$K[a]/I(a/K)$$

jest ciałem, więc jest izomorficzne z $K(a)$, bo $K[a]$ to najmniejszy pierścień generowany przez $K \cup \{a\}$ (tutaj pierścień), a $K(a)$ to najmniejsze ciało generowane przez $K \cup \{a\}$.

2 $\implies$ 3

Założmy, że $a \neq 0$. Wtedy $a^{-1} \in K[a]$, czyli istnieje wielomian $f \in K[X]$

$$f(x) = \sum_{i=1}^n b_i x^i, \quad b_n \neq 0$$

taki, że $a^{-1} = f(a)$. Wobec tego mamy

$$1 = f(a) \cdot a$$

$$0 = f(a)a - 1 = b_n a^{n+1} + b_{n-1} a^n + \dots + b_0 a - 1,$$

stąd mamy, że

$$a^{n+1} = -\frac{1}{b_n}(b_{n-1}a^n + \dots + b_0 a - 1) \in \text{Lin}_K(1, a, \dots, a^n)$$

jest w domknięciu liniowym $(1, a, \dots, a^n)$. Indukcyjnie pokazujemy, że

$$(\forall m \geq 0) a^m \in \text{Lin}_K(1, a, \dots, a^n).$$

1. $m = 0, \dots, n+1$ bo one są już w $\text{Lin}_K(1, a, \dots, a^n)$.

2. Zakładamy teraz, że dla m mamy

$$a^m = \sum_{i=0}^n c_i a^i$$

i pokazujemy dla $m+1$.

$$a^{m+1} = a \cdot a^m = a \sum_{i=0}^n c_i a^i = \sum_{i=0}^n c_i a^{i+1} \in \text{Lin}_K(1, a, \dots, a^n),$$

bo $a^{n+1} \in \text{Lin}_K(1, a, \dots, a^n)$.

Czyli

$$K[a] = K(a) = \text{Lin}_K(1, a, \dots, a^n),$$

co daje, że $[K(a) : K] \leq n < \infty$.

3 $\implies$ 1

$[K(a) : K] < \infty$, z czego wynika, że

$$\{1, a, \dots, a^n, \dots\} = \{a^t : t \in \mathbb{N}\} \subseteq K(a)$$

jest zbiorem liniowo zależnym. Z liniowej zależności wiemy, że

$$(\exists n \in \mathbb{N})(\exists b_{n-1}, \dots, b_0) a^n = b_{n-1} a^{n-1} + \dots + b_1 a + b_0.$$

Stąd dla $f \in K[X]$ zadanego wzorem

$$f(x) = b_{n-1} x^{n-1} + \dots + b_0 - x^n$$

mamy $f(a) = 0$, zatem a jest algebraiczny nad K .

Definicja 4.4. Niech $a \in L \supseteq K$ będzie algebraicznym pierwiastkiem nad K , $I(a/K) = \{w \in K[X] : w(a) = 0\} = (f)$, $f \neq 0$, $f \in K[X]$, f unormowany (ang. monic)

$\Leftrightarrow f$ jest nazywany wielomianem **minimalnym** a nad K (wyznaczony jednoznacznie)

$\Leftrightarrow$ **stopień** a nad K jest definiowany jako $\deg(f)$.

Uwaga 4.5. Załóżmy, że $I(a/K) = (f)$ i f jest unormowany. Wówczas:

1. f jest unormowanym wielomianem minimalnego stopnia takim, że $f(a) = 0$
2. $\deg(f) = [K(a) : K]$, czyli stopień tego wielomianu jest równy stopniu przestrzeni liniowej $K(a)$ nad K .

Dowód:

1. Oczywiście **DOWODZIK, ZE IRREDUCIBLE JEST MINIMAL**

2. Niech $n = \deg(f)$,

$$f(x) = x^n + \sum_{k < n} b_k x^k$$

Z tego, że $f(a) = 0$ mamy, że

$$a^n = - \sum_{k < n} b_k a^k \in \text{Lin}_K(1, a, \dots, a^{n-1}) \subseteq L.$$

Czyli $K(a) = \text{Lin}_K(1, a, \dots, a^{n-1})$ i wystarczy zobaczyć, że $\{1, \dots, a^{n-1}\}$ jest liniowo niezależny. W przeciwnym przypadku dla pewnego $0 < r < n$ $a^r \in \text{Lin}_K(1, a, \dots, a^{r-1})$, czyli istnieje wielomian taki, że a jest jego pierwiastkiem, a stopień jest nie większy niż $r < n$ i to daje sprzeczność.

Czyli $\text{Lin}_K(1, a, \dots, a^n)$ jest bazą $K(a)$ nad K i koniec.

Przykład:

1. $\sqrt{2} \in \mathbb{R} \supseteq \mathbb{Q}$, wtedy $f(x) = x^2 - 2$ jest wielomianem minimalnym $\sqrt{2}$ nad $\mathbb{Q}$ i stopień $\sqrt{2}$ nad $\mathbb{Q}$ jest równy 2.
2. $\pi \in \mathbb{R}$ nie ma stopnia, bo π nie jest liczbą algebraiczną nad $\mathbb{Q}$
3. $\sqrt[7]{7 + \sqrt[3]{3}} - \sqrt[6]{6} \in \mathbb{R}$, czy jest to algebraiczne nad $\mathbb{Q}$? Tak i ma stopień 126.

Jeśli $K \subseteq L \ni a$ jest algebraiczny, to $\deg(a/K) = n$, to

$$K(a) = K[a] = \left\{ \sum_{i=0}^{n-1} b_i a^i : b_i \in K \right\}$$

Fakt 4.6. Niech $K \subseteq L \subseteq M$ będą rozszerzeniami ciał. Wtedy

$$[M : K] = [M : L] \cdot [L : K]$$

Dowód:

Niech $\{e_i : i \in I\}$ będzie bazą L nad K , a $\{f_j : j \in J\}$ będzie bazą M nad L . Stąd $|I| = [L : K]$ i $|J| = [M : L]$.

Chcemy za pomocą tych dwóch zbiorów zrobić bazę M nad K . Rozważmy zbiór

$$X = \{e_i \cdot f_j : i \in I, j \in J\}.$$

Musimy pokazać, że

1. X jest liniowo niezależny
2. X jest bazą M nad K
3. $|X| = |I| \cdot |J|$

Czyli X jest bazą M nad K (1.,2.) i ma odpowiednią moc (3.).

1. Załóżmy nie wprost, że X nie jest l.n.z., czyli istnieją $k_{ij} \in K$ takie, że

$$\sum_{j \in J} \sum_{i \in I} k_{ij} e_i f_j = 0,$$

ale $\sum_i k_{ij} e_i = l_j$ są elementami L , czyli

$$\sum_{j \in J} l_j f_j = 0$$

więc f_j są liniowo zależne, a przecież były bazowe, w takim razie

$$0 = l_j = \sum_{i \in I} k_{ij} e_i,$$

$e_i \neq 0$, czyli $k_{ij} = 0$ i koniec.

2. X generuje M nad K , bo dla $m \in M$ mam

$$m = \sum l_j f_j = \sum \left(\sum a_{ij} e_i \right) f_j = \sum \sum a_{ij} e_i f_j = \sum \sum k_{ij} e_i f_j$$

3. Załóżmy, nie wprost, że dla $i \neq i'$ i $j \neq j'$ i $e_i f_j = e_{i'} f_{j'}$. Czyli

$$e_i f_j - e_{i'} f_{j'} = 0,$$

czyli $f_j, f_{j'}$ są liniowo zależne nad L , czyli mamy, że $f_j = f_{j'}$ i

$$0 = e_i f_j - e_{i'} f_j = (e_i - e_{i'}) f_j \implies e_i - e_{i'} = 0 \implies i = i'$$

Z tego wynika, że $[M : K] = |X| = |I||J| = [L : K][M : L]$.

Wniosek 4.7. Niech $K \subseteq L$ będzie rozszerzeniem skończonego ciała. Niech

$$K_{\text{alg}}(L) = \{a \in L : a \text{ jest algebraiczny nad } K\}.$$

Okazuje się, że K_{alg} jest podciałem.

Dowód:

Weźmy $a, b \in K_{\text{alg}}$. Wiemy, że $[K(a) : K]$ i $[K(b) : K]$ są skończone. Mamy, że

$$K \subseteq K(a) \subseteq K(a, b)$$

Z faktu 4.6 wiemy, że

$$[K(a, b) : K] = [K(a, b) : K(a)] \cdot [K(a) : K]$$

czyli również $K(a, b)$ jest skończone. Zatem dla $x \in K(a, b)$ mamy

$$[K(x) : K] \leq [K(a, b) : K]$$

też jest skończone, zatem x jest algebraiczny nad K .

Dla $x \in K(a, b)$ mamy $[K(x) : K] \leq [K(a) : K]$, czyli również jest skończone. W takim razie, x jest algebraiczny nad K i należy do K_{alg} .

Definicja 4.8.

1. $K_{\text{alg}}(L)$ nazywamy **algebraicznym domknięciem** K w L .
2. K jest **relatywnie algebraicznie domknięte** w $L \iff K_{\text{alg}}(L) = K$.

Przykłady:

1. $\mathbb{Q}_{\text{alg}}(\mathbb{C}) := \hat{\mathbb{Q}} = \mathbb{Q}^{\text{alg}}$ jest to tak zwane **ciało liczb algebraicznych**. $\hat{\mathbb{Q}}$ jest przeliczalne, bo $\mathbb{Q}[x]$ jest przeliczalne, więc jest mnóstwo liczb **przestępnych** (zespolonych, które nie są algebraiczne, ale nie potrafimy żadnej wskazać).
2. K jest algebraicznie domknięte w $K(X)$
3. $\frac{1}{\sqrt[3]{2} + \sqrt{3}} \in \mathbb{Q}[\sqrt{3}, \sqrt[3]{2}]$, bo $\mathbb{Q}[\sqrt{3}, \sqrt[3]{2}]$ jest ciałem

$$L = \underbrace{\mathbb{Q}[\sqrt[3]{2}, \sqrt{2}]}_{\subseteq \mathbb{C}} = \underbrace{\mathbb{Q}[\sqrt[3]{2}][\sqrt{3}]}_{\substack{\text{ciało} \\ \sqrt[3]{2}\text{alg.w}}} \mathbb{Q} = \{a + b\sqrt[3]{2} + c\sqrt{2} : a, b, c \in \mathbb{Q}(\sqrt{3})\}$$

$$\sqrt[3]{2} + \sqrt{3} \in L \implies \frac{1}{\sqrt[3]{2} + \sqrt{3}} \in L$$

Wykład 5: Coś

Wniosek 5.1. Niech $K \subseteq L \subseteq M$ będą rozszerzeniami ciał. $K \subseteq M$ jest algebraiczne $\iff K \subseteq L$ i $L \subseteq M$ są algebraiczne

Dowód:

$\implies$ OK

$\impliedby$

Weźmy dowolny $m \in M$. $L \subseteq M$ jest algebraiczny, co oznacza $f(m) = 0$, gdzie $f \in L[X]$

$$f = \sum_{i=0}^n a_i x^i, \quad a_i \neq 0$$

W takim razie m jest algebraiczne nad ciałem $K(a_0, \dots, a_n)$. Ale teraz

$$[K(m) : K] \leq [K(a_0, \dots, a_n, m) : K] \stackrel{\text{fakt:4.6}}{=} [K(a_0, \dots, a_n, m) : K(a_0, \dots, a_n)] [K(a_0, \dots, a_n) : K] < \infty$$

bo m jest algebraiczny nad $K(\bar{a})$. Czyli

$$[K(m) : K] < \infty$$

więc m jest algebraiczny nad K (fakt 4.3).

Wniosek 5.2. $K_{\text{alg}}(L)$ jest relatywnie algebraicznie domknięty w L . To znaczy $(K_{\text{alg}}(L))_{\text{alg}}(L) = K_{\text{alg}}(L)$.

Dowód:

Ćwiczenia.

5.1 Wielomian rozkładu koła [cyclotomic polynomials]

Rozważamy wielomian

$$w_m(x) = x^m - 1$$

dla $m \in \mathbb{N}$. Wiemy, że

$\hookrightarrow$ pierwiastki w_m w $\mathbb{C}$ są jednokrotne

$\hookrightarrow \mu_m(\mathbb{C})$ jest grupą cykliczną

$\hookrightarrow a \in \mu_m(\mathbb{C})$ jest generatorem $\mu_m(\mathbb{C}) = \{a^i : 0 \leq i \leq m\} \cong (\mathbb{Z}_m, +)$

$\hookrightarrow a^k$ generuje $\mu_m(\mathbb{C}) \iff \text{NWD}(k, m) = 1$

Funkcja Eulera:

$$\phi(m) = |\{k \in \mathbb{N} : 0 \leq k < m, \text{NWD}(k, m) = 1\}|$$

$\mu_m(\mathbb{C})$ ma $\phi(m)$ generatorów.

Niech

$$\{k \in \mathbb{N} : 0 < k < m, \text{NWD}(k, m) = 1\} = \{m_1, \dots, m_{\phi(m)}\}$$

i zdefiniujmy

$$F_m(x) := (x - a^{m_1}) \dots (x - a^{m_{\phi(m)}}) \in \mathbb{C}[X]$$

F_m to m -ty wielomian cyklotomiczny.

Uwaga 5.3.

$$1. w_m(x) = x^m - 1 = F_m(x) \cdot v_m(x) = F_m(x) \cdot \prod_{\substack{d < m \\ d|m}} F_d(x)$$

$$2. F_m(x) \in \mathbb{Z}[X]$$

Dowód:

1. Wiemy, że wielomian w_m ma m pierwiastków na płaszczyźnie Gaussa, więc jest iloczynem dwumianów $x - b$, $b \in \mu_m(\mathbb{C})$, czyli

$$\alpha \in \mu_m(\mathbb{C}) \implies \alpha^d - 1 \quad d = \text{ord}(\alpha), d|m$$

Wtedy α jest pierwiastkiem pierwotnym z 1 stopnia d . Wobec tego

$$F_d(x) = \prod_{\substack{\alpha \in \mu_m(\mathbb{C}) \\ \text{ord}(\alpha)=d}} (x - \alpha) \implies (\text{teza})$$

2. Dowód przez indukcję względem m . Dla $m = 1$ mamy $F_m(x) = x - 1 \in \mathbb{Z}[X]$.

Teraz zakładamy, że dla wszystkich $0 < d < m$ jest $F_d(x) \in \mathbb{Z}[X]$. Z punktu (1) wiemy, że

$$x^m - 1 = w_m(x) = F_m(x)v_m(x)$$

z założenia indukcyjnego $v_m(x) \in \mathbb{Z}[X]$, bo jest iloczynem $\prod_{\substack{\alpha \in \mu_m(\mathbb{C}) \\ \text{ord}(\alpha)=d}} (x - \alpha)$

$w_m(x)$ w $\mathbb{Z}[X]$ jest podzielny przez v_m i dostajemy:

$$w_m(x) = v_m(x) \cdot L(x)$$

ale w $\mathbb{C}[X] \supseteq \mathbb{Z}[X]$ było

$$w_m(x) = v_m(x) \cdot F_m(x),$$

czyli $F_m = L \in \mathbb{Z}[X]$.

Uwaga 5.4. [*Lemat Gaussa*] $F_m(x)$ jest wielomianem nierozkładalnym w $\mathbb{Q}[X]$ (równoważnie w $\mathbb{Z}[X]$).

Dowód:

Po pierwsze zauważmy, że F_m jest nierozkładalny w $\mathbb{Q}[X] \iff$ nierozkładalny w $\mathbb{Z}[X]$.

Założmy nie wprost, że

$$F_m(x) = G_1(x) \cdot G_2(x)$$

dla $G_1, G_2 \in \mathbb{Z}[X]$. Możemy założyć, że $G_1(x)$ jest dalej nierozkładalny w $\mathbb{Z}[X]$ oraz $0 < \deg(G_1) < \deg(F_m) = \phi(m)$

Lemat: Istnieje ε' -pierwiastek G_1 oraz liczba pierwsza p taka, że $p \nmid m$ i $G_1(b) = G_2(b^p) = 0$.

Dowód lematu:

Niech ε będzie jakimś pierwiastkiem G_1 , a τ będzie jakimś pierwiastkiem G_2 . W takim razie

$$\tau, \varepsilon \in \mu_m(\mathbb{C}) \implies \tau = \varepsilon^l$$

dla pewnego l takiego, że $\text{NWD}(l, m) = 1$.

Niech $l = p_1 \cdot \dots \cdot p_s$ będzie rozkładem na liczby pierwsze. Wtedy mamy ciąg różnych liczb

$$\text{pierwiastek } G_1 = \varepsilon, \varepsilon^{p_1}, \varepsilon^{p_1 p_2}, \dots, \varepsilon^{p_1 \dots p_s} = \tau \text{ pierwiastek } G_2$$

które są pierwiastkami pierwotnymi stopnia m . Z tego wynika, że każda z tych liczb jest pierwiastkiem G_1 lub G_2 , czyli istnieje taka pozycja i , że

$$G_1(\varepsilon^{p_1 \dots p_i}) = 0,$$

$$G_2(\varepsilon^{p_1 \dots p_{i+1}}) = 0$$

wtedy $\varepsilon' := \varepsilon^{p_1 \dots p_i}$ oraz $p = p_{i+1}$ i lemat jest spełniony.

Wimy już, że $G_1(\varepsilon) = 0$ i $G_1 \in \mathbb{Z}[X]$ jest wielomianem nierozkładalnym. Niech p będzie liczbą pierwszą z lematu. Rozważmy

$$G_3(x) = G_2(x^p).$$

Wtedy $G_2(\varepsilon^p) = G_3(\varepsilon) = 0$, ale stąd wynika, że $G_1(x)$ dzieli $G_3(x)$. Niech więc

$$G_3(x) = G_1(x)H(x) \in \mathbb{Z}[X].$$

Rozważmy homomorfizm

$$f : \mathbb{Z} \rightarrow \mathbb{Z}_p\mathbb{Z}/p\mathbb{Z} =$$

i indukowany przez niego epimorfizm pierścieni

$$\bar{f} : \mathbb{Z}[X] \rightarrow \mathbb{Z}_p[X].$$

Z założenia $F_m = G_1 G_2$ mamy, że

$$\bar{f}(F_m) = \bar{f}(G_1)\bar{f}(G_2)$$

a z rozumowania powyżej ($G_3 = G_1 H$)

$$\bar{f}(G_3) = \bar{f}(G_1)\bar{f}(H)$$

ale

$$\bar{f}(G_3(x)) = \bar{f}(G_2(x^p)) = \bar{f}(G_2(x))^p,$$

bo współczynniki $\bar{f}(G_2(x^p))$ są w $\mathbb{Z}_p$, a $(\sum c_i x^i)^p = \sum c_i x^{pi}$, bo $c_i^{kp} = c_i^k$ dla $c_i \in \mathbb{Z}_p$.

Stąd wiemy, że

$$\bar{f}(G_2(x))^p = \bar{f}(G_1)\bar{f}(H).$$

Pierścień $\mathbb{Z}_p[X]$ jest UFD, więc $\bar{f}(G_1)$ i $\bar{f}(G_2)$ mają wspólny dzielnik w $\mathbb{Z}_p[X]$, stopnia co najmniej 1. Zatem z

$$\bar{f}(F_m) = \bar{f}(G_1)\bar{f}(G_2)$$

$$\bar{f}(F_m) | \bar{f}(w_m) = x^m - 1.$$

Zatem w pewnym rozszerzeniu $L \supseteq \mathbb{Z}_p$ w_m ma pierwiastek wielokrotny co daje sprzeczność.

TUTAJ BYŁ KONIEC

Wniosek 5.5. Jeżeli $b \in \mathbb{C}$ jest pierwiastkiem pierwotnym z 1 stopnia m , to $[\mathbb{Q}(b) : \mathbb{Q}] = \phi(m)$.

Dowód: $F_m(x)$ jest wielomianem minimalnym dla b nad $\mathbb{Q}$. Mamy, że $[\mathbb{Q}(b) : \mathbb{Q}] = \deg F_m = \phi(m)$.

Lemat 5.6. [twierdzenie Liouville'a o aproksymacji diofantycznej]: Jeżeli $a \in \mathbb{R}$ jest liczbą algebraiczną stopnia $N > 1$, to istnieje $c \in \mathbb{R}_+$ takie, że dla każdego $r = \frac{p}{q} \in \mathbb{Q}$ zachodzi

$$\left| a - \frac{p}{q} \right| \geq \frac{c}{q^N}$$

Definicja 5.7. Ciało $L \supseteq K$ jest **algebraicznym domknięciem** K wtedy i tylko wtedy, gdy:

1. L jest algebraicznie domknięte
2. $L \supseteq K$ jest rozszerzeniem algebraicznym, to znaczy dla każdego $a \in L$ a jest pierwiastkiem algebraicznym nad K

Takie L oznaczamy przez $\hat{K}$.

Wniosek 5.8. Dla każdego K istnieje algebraiczne domknięcie $\hat{K}$.

Dowód: Rozważmy $K_\infty \supseteq K$ - ciało algebraicznie domknięte (twierdzenie z początku wykładu). Pokażemy, że

$$\hat{K} = K_{\text{alg}}(K_\infty) = \{a \in K_\infty : a \text{ algebraiczny nad } K\}$$

1. $\hat{K}$ jest algebraicznie domknięte:

Jeżeli $f \in \hat{K}[X]$, to f ma pierwiastek w K , ale $\hat{K} \subseteq K_\infty$, to znaczy, że $a \in \hat{K}$ jest algebraiczne nad K .

2. $K \subseteq \hat{K}$ jest rozszerzeniem algebraicznym:

$K \subseteq \hat{K} = K_{\text{alg}}(K_\infty)$ z definicji jest rozszerzeniem algebraicznym.

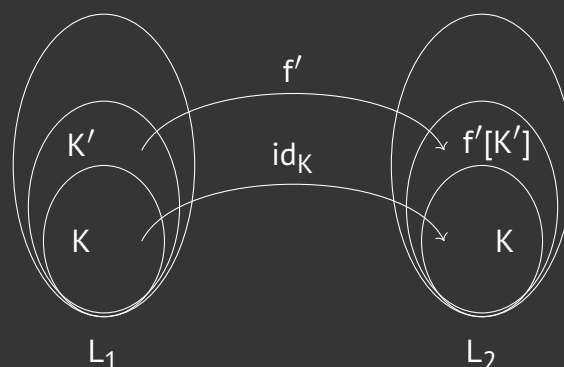
Twierdzenie 5.9. $\hat{K}$ jest jedyne z dokładnością do izomorfizmu nad K .

$$\begin{array}{ccc} L_1 & \xrightarrow{(\exists! f) f|_K = \text{id}_K} & L_2 \\ & \cong & \\ & \nwarrow \cup & \nearrow \cup \\ & K & \end{array}$$

Dowód:

Niech

$$\mathcal{K} = \{(k', f') : K \subseteq K' \subseteq L_1, f' : K' \xrightarrow{1-1} L_2, f'|_K = \text{id}_K\}$$

W $\mathfrak{K}$ definiujemy relację porządku w naturalny sposób, to znaczy

$$(K', f') \leq (K'', f'') \iff K' \subseteq K'' \wedge f' \upharpoonright K' = f''.$$

Wtedy $(\mathfrak{K}, \leq)$ jest zbiorem częściowo uporządkowanym i niepustym (bo jest $(K, \text{id}_K) \in \mathfrak{K}$). Ponadto każdy wstępujący łańcuch $(\mathfrak{K}, \leq)$ ma ograniczenie górne. Na mocy lematu Kuratowskiego-Zorna w tej rodzinie istnieje element maksymalny, nazwijmy go (K_1, f_1) . Pokażemy, że $K_1 = L_1$.

Założmy nie wprost, że istnieje $a \in L_1 \setminus K_1$. Niech $w(x) \in K_1[X]$ będzie wielomianem minimalnym elementu a nad K_1 . Niech

$$K_2 = f_1[K_1]$$

$$v(x) = f_1(a_0) + f_1(a_1)x + \dots + f_1(a_n)x^n \in K_2[X].$$

$v(x)$ też jest nierozkładalny nad K_2 , bo $w(x)$ był nierozkładalny nad K_1 . Niech $b \in L_2$ będzie pierwiastkiem wielomianu v .

Zauważmy, że $K_1(a) = K_1[a]$, bo $w(x)$ jest nierozkładalny nad K_1 , ale

$$K_1[a] \simeq K_1[X]/(w) \simeq K_2[X]/(v) \simeq K_2[b] \simeq K_2(b).$$

Czyli $K_1(a) \simeq K_2(b)$ i $f_2 : K_1(a) \xrightarrow{\cong} K_2(b)$ jest izomorfizmem rozszerzającym f_1 . Wtedy mamy $(K_1, f_1) \leq (K_1(a), f_2)$, co daje sprzeczność z maksymalnością (K_1, f_1) . Zatem $L_1 = K_2$.

Niech $K_2 = f[K_1] = f[L_1]$. Pokażemy nie wprost, że $K_2 = L_2$. Założmy, że istnieje $a \in L_2 \setminus K_2$. Niech $w(x) \in K_2[X]$ wielomian minimalny dla a nad K_2 . Wtedy $w(x)$ nie ma pierwiastka w K_2 , ale $K_2 = f_1[L_1]$ jest algebraicznie domknięte, bo L_1 jest algebraicznie domknięte, co daje sprzeczność.

Wniosek 5.10. Jeśli $K \cong L$, to $\widehat{K} \cong \widehat{L}$. Dokładniej, jeżeli $f_0 L K \rightarrow L$ jest izomorfizmem ciał, to istnieje izomorfizm $f : \widehat{K} \rightarrow \widehat{L}$ taki, że $f \upharpoonright K = f_0$.

Wniosek 5.11. Jeśli $K \subseteq L$ jest algebraicznym rozszerzeniem ciał, to istnieje monomorfizm $f : L \rightarrow \widehat{K}$ taki, że $f \upharpoonright K = \text{id}_K$.

Dowód: Mamy dane $K \subseteq L \subseteq \widehat{L}$ rozszerzenia algebraiczne, zatem rozszerzenie $K \subseteq \widehat{L}$ jest algebraiczne. Stąd $\widehat{L}$ jest algebraicznym domknięciem K . Z twierdzenia 5.9 istnieje izomorfizm $g : \widehat{L} \rightarrow \widehat{K}$ taki, że $g \upharpoonright K = \text{id}_K$. Wtedy $f = g \upharpoonright L$ jest szukany monomorfizm.

Wykład 6: Teoria Galois

Definicja 6.1. Niech K będzie ciałem, $\widehat{K}$ jego algebraicznym domknięciem. Niech $K \subseteq L$ będzie rozszerzeniem algebraicznym ciał. **Grupą Galois** rozszerzenia $K \subseteq L$ nazywamy

$$\text{Gal}(L/K) = \{f \in \text{Aut}(L) : f \upharpoonright K = \text{id}_K\} = \text{Aut}(L/K)$$

ze składaniem jako działaniem. Jest to jednocześnie podgrupa wszystkich automorfizmów.

Przykład:

1. Niech K będzie ciałem prostym ($\cong \mathbb{Q}$ lub $\mathbb{Z}_p$). Wtedy $\text{Gal}(L/K) = \text{Aut}(L)$, bo

$\hookrightarrow$ Niech $\text{char}(K) = \text{char}(L) = p > 0$ i niech $f \in \text{Aut}(L)$. Wtedy $f(1) = 1$, $f(\underbrace{1 + \dots + 1}_k) = \underbrace{1 + \dots + 1}_k$, a ponieważ $K = \{\underbrace{1 + \dots + 1}_k : k \in \{1, \dots, p\}\}$, zatem $f \upharpoonright K = \text{id}_K$, czyli $f \in \text{Gal}(L/K)$.

$\hookrightarrow$ Niech $\text{char}(K) = \text{char}(L) = 0$, wtedy $K \cong \mathbb{Q}$. Niech $f \in \text{Aut}(L)$. Wtedy $f(0) = 0$, $f(1) = 1$, a dla dowolnego $k \in \mathbb{N}$ $f(\underbrace{1 + \dots + 1}_k) = \underbrace{1 + \dots + 1}_k$, stąd dostajemy, że $f(n) = n$ dla $n \in \mathbb{Z}$, a z własności $\mathbb{Q}$ dostajemy, że $f(\frac{m}{n}) = \frac{m}{n}$, zatem $f \upharpoonright K = \text{id}_K$.

2. $\text{Gal}(\mathbb{Q}(\sqrt{2})/\mathbb{Q}) = \text{Aut}(\mathbb{Q}(\sqrt{2}))$.

Skorowidz twierdzonek

1.1	Fakt	4
1.2	Uwaga	5
1.3	Uwaga	5
1.4	Uwaga	6
1.5	Uwaga	6
1.6	Twierdzenie	7
1.7	Wniosek	7
1.8	Fakt	8
2.1	Wniosek	10
2.2	Wniosek	11
2.3	Twierdzenie	11
3.1	Uwaga	13
3.2	Uwaga	13
3.3	Uwaga	14
3.4	Twierdzenie	14
3.5	Wniosek	15
3.6	Twierdzenie	15
4.1	Definicja	17
4.2	Uwaga	17
4.3	Uwaga	17
4.4	Definicja: <i>wielomian minimalny, stopień pierwiastka</i>	19
4.5	Uwaga: $I(a/K) = (f) \implies \deg(f) = [K(a) : K]$	19
4.6	Fakt: $\dim_K(M) = \dim_L(M) \cdot \dim_K(L)$	19
4.7	Wniosek: K_{alg} - <i>podciałem</i>	20
4.8	Definicja: <i>(relatywne) algebraiczne domknięcie</i>	21
5.1	Wniosek: <i>algebraiczne rozszerzenia ciał</i>	22
5.2	Wniosek: $(K_{\text{alg}}(L))_{\text{alg}}(L) = K_{\text{alg}}(L)$	22
5.3	Uwaga: $F_m \in \mathbb{Z}[X]$	23
5.4	Uwaga: <i>lemat Gaussa</i> : F_m <i>nierozkładalny w</i> $\mathbb{Q}$	23
5.5	Wniosek: <i>pierwiastek pierwotny a</i> $\dim_{\mathbb{Q}}(\mathbb{Q}(b))$	25
5.6	Lemat: <i>twierdzenie Liouville'a o aproksymacji diofantycznej</i>	25
5.7	Definicja: <i>algebraiczne domknięcie</i>	25
5.8	Wniosek: <i>istnieje algebraiczne domknięcie</i>	25
5.9	Twierdzenie: <i>jedyność domknięcia algebraicznego</i>	25
5.10	Wniosek: $K \cong L \implies \hat{K} \cong \hat{L}$	26
5.11	Wniosek: <i>algebraiczne rozszerzenie</i> $1 - 1 \rightarrow \hat{K}$	26
6.1	Definicja: <i>Grupa Galois</i>	27